

کد رهگیری ثبت پروپوزال: ۱۰۸۶۲۷۳

کد رهگیری ثبت پایان نامه:





کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه.....، دانشکده.....، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی



دانشگاه بوعلی سینا  
دانشکده ادبیات و علوم انسانی  
گروه آموزشی علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش  
گرایش تعلیم و تربیت اسلامی

عنوان :

بررسی رابطه بین هوش فرهنگی و هویت ایرانی- اسلامی دانش آموزان سال  
چهارم مقطع متوسطه ناحیه یک آموزش و پرورش شهر همدان در سال  
تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱

استاد راهنما :

دکتر احمد سلحشوری

استاد مشاور:

دکتر سیروس قنبری

نگارش :

فرهاد خاوری

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم

و به

همسر صبور و بردبارم که شوق شگوفایی دوباره درخت دانش در زندگی را مرهمون گذشت، ایثار و

حمایت های بی شائبه ایشان می دانم.

و

منظر گرانبهاترین تجلی اراده پروردگار در اعطای نعمت بر این بنده ناچیز و خستنازنینم یکتا

## شکر و قدردانی

سپاس و ستایش الهی، مشتاقان را که هرچه به زبان آید و هرچه در دل گذرد و بر صفحه مکتوب شود، در حق و یاد او ست. یاد او همواره راحلش است. طی این مسیر ممکن نبود، مگر به لطف و مرحمت آن یار ازلی، که همواره یاد او مایه آرامش قلب است. سامان گرفتن این پایان نامه در سایه لطف بی کران و خردمندان می استاید گرامی، جناب آقای دکتر احمد سلحشوری و جناب آقای دکتر سیروس قنبری انجام گرفته است. همواره قدردان و پاسکزار رهنمودهای خردمندان می ایشان خواهم بود و بیچ گاه مرور می و ذره پروری آنان را از یاد نخواهم برد. هر چند زبان نوشتار در قدردانی از ایشان الکن است اما حکم چشیدنی دارد به قدر ممکن، برای توان کشیدن آب دریا.

از استادان ارجمند جناب آقای دکتر خوشنویی و جناب آقای دکتر سراجی که همواره بار الهیانی، مهربانی و امید بخشی خویش، در به سرانجام رساندن این رساله و داوری آن یار مکرّم بودند بی نهایت پاسکزارم و امید که بتوانم علم و اخلاق این بزرگواران را در تمام مراحل زندگی سرلوحه می امور قرار دهم.

شایسته است از همه می عزیزانی که در طی نگارش این رساله به بنده لطف داشته و مریاری نمودند شکر و قدردانی کنم.



دانشگاه بوعلی سینا

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان:

بررسی رابطه بین هوش فرهنگی و هویت ایرانی- اسلامی دانش آموزان سال چهارم مقطع متوسطه ناحیه یک آموزش و پرورش شهر همدان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱

نام نویسنده: فرهاد خاوری

نام استاد راهنما: دکتر احمد سلحشوری

نام استاد مشاور: دکتر سیروس قنبری

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

گروه آموزشی: علوم تربیتی

رشته تحصیلی: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

گرایش تحصیلی: تعلیم و تربیت اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

تاریخ تصویب پروپوزال: ۱۳۹۱/۷/۱۴

تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۰۷/۰۸

تعداد صفحات: ۱۵۱

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هوش فرهنگی با هویت ایرانی - اسلامی دانش آموزان صورت گرفته است. روش تحقیق این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان سال چهارم مقطع متوسطه ناحیه یک آموزش و پرورش شهر همدان می باشند که از این جامعه به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای سهمی تعداد ۳۲۷ نفر به ترتیب ۱۷۶ دختر و ۱۵۱ پسر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد. ابزار گردآوری اطلاعات دو پرسشنامه ی مجزا، یکی پرسشنامه ی استاندارد هوش فرهنگی و دیگری پرسشنامه ی محقق ساخته هویت ایرانی - اسلامی بوده است. روایی پرسشنامه ها بر اساس روایی محتوایی و صوری مورد تایید متخصصان قرار گرفت و پایایی پرسشنامه ها با استفاده از ضریب آلفای کرانباخ محاسبه که به ترتیب ۰/۸۷٪ برای پرسشنامه هوش فرهنگی و ۰/۹۲٪ برای پرسشنامه ی هویت ایرانی - اسلامی گزارش شده است. تجزیه و تحلیل داده ها از شاخص های آمار توصیفی مانند (جداول، توزیع فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد) و شاخص های آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندگانه و آزمون T مستقل) استفاده شده است. نتایج این تحقیق نشان داد که: بین هوش فرهنگی و هویت ایرانی - اسلامی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد (R2=۰/۰۴۹). همچنین در ابعاد فرا شناختی (R2=۰/۰۷۷)، شناختی (R2=۰/۰۲۱) و انگیزشی (R2=۰/۰۳۱) هوش فرهنگی با هویت ایرانی - اسلامی رابطه معناداری مشاهده شد اما بین بعد رفتاری هوش فرهنگی و هویت ایرانی - اسلامی رابطه معناداری مشاهده نگردید. همچنین بین میزان هوش فرهنگی و نیز ابعاد شناختی و انگیزشی آن بین دو جنس تفاوت معناداری وجود دارد اما بین ابعاد رفتاری و فرا شناختی هوش فرهنگی و نیز هویت ایرانی - اسلامی در بین دانش آموزان پسر و دختر تفاوت معناداری مشاهده نگردید.

واژه های کلیدی: هوش فرهنگی، هویت ایرانی - اسلامی، دانش آموزان

### فصل اول - کلیات پژوهش

۳	۱-۱- مقدمه
۴	۱-۲- بیان مسأله
۷	۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش
۸	۱-۴- اهداف پژوهش
۹	۱-۵- فرضیه‌های پژوهش
۹	۱-۶- تعاریف مفهومی و عملیاتی اصطلاحات پژوهش

### فصل دوم - مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش

۱۳	۲-۱- مقدمه
۱۳	۲-۲- مبانی نظری
۱۳	۲-۲-۱- هوش
۱۳	۲-۲-۱-۱- مفهوم هوش
۱۴	۲-۲-۱-۲- تاریخچه هوش
۱۶	۲-۲-۱-۳- تعریف هوش
۱۶	۲-۲-۱-۴- انواع هوش
۱۶	۲-۲-۱-۴-۱- هوش یگانه
۱۷	۲-۲-۱-۴-۲- هوش‌های چندگانه
۲۱	۲-۲-۲- فرهنگ
۲۲	۲-۲-۲-۱- تفاوت‌های فرهنگی از نظر منطقه، مذهب، جنسیت، نسل و طبقه اجتماعی
۲۵	۲-۲-۲-۲- شوک فرهنگی و فرهنگ‌پذیری
۲۵	۲-۲-۲-۳- رویارویی میان فرهنگی در جهانگردی
۲۶	۲-۲-۲-۴- همگرایی و واگرایی فرهنگی
۲۷	۲-۲-۳- هوش فرهنگی
۲۸	۲-۲-۳-۱- تعریف هوش فرهنگی
۲۹	۲-۲-۳-۲- مدل‌های هوش فرهنگی



## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۴	۳-۳-۲-۲- تفاوت هوش فرهنگی و هوش هیجانی
۳۵	۴-۳-۲-۲- پرورش هوش فرهنگی
۳۶	۵-۳-۲-۲- تجربیات میان فرهنگی
۳۷	۴-۲-۲- هویت
۳۷	۱-۴-۲-۲- تعریف لغوی هویت
۳۸	۲-۴-۲-۲- تعاریف اصطلاحاتی هویت
۴۳	۳-۴-۲-۲- رویکردهای نظری به هویت
۴۵	۴-۴-۲-۲- هویت در علوم انسانی و اجتماعی
۴۶	۵-۴-۲-۲- رابطه هویت و فرهنگ
۴۷	۶-۴-۲-۲- ویژگیهای هویت
۴۹	۷-۴-۲-۲- مولفه‌های هویت
۵۰	۸-۴-۲-۲- رویکردهای جدید به هویت
۵۱	۹-۴-۲-۲- هویت در ایران
۵۲	۱۰-۴-۲-۲- هویت ایرانی پس از پیروزی انقلاب
۵۴	۱۱-۴-۲-۲- هویت دینی
۵۶	۱۲-۴-۲-۲- هویت ملی
۵۹	۱۳-۴-۲-۲- ابعاد هویت ملی
۶۱	۱۴-۴-۲-۲- ابعاد هویت دینی
۶۲	۱۵-۴-۲-۲- هویت ایرانی - اسلامی
۶۶	۱۶-۴-۲-۲- هم زیستی هویت ایرانی با آیین اسلام
۶۸	۵-۲-۲- مبانی نظری تربیتی
۷۴	۳-۲-۲- مبانی تجربی
۷۴	۱-۳-۲- پیشینه پژوهش

### فصل سوم - روش پژوهش

۸۳	۱-۳- مقدمه
۸۳	۲-۳- روش تحقیق

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۳	۳-۳-جامعه‌ی آماری، روش نمونه‌گیری، حجم نمونه .....
۸۴	۳-۵-ابزار گردآوری داده‌ها .....
۸۷	۳-۶-روایی و پایایی پرسشنامه‌ها.....
۸۷	۳-۸-روش تجزیه تحلیل داده‌ها.....

### فصل چهارم - تجزیه و تحلیل داده‌ها

۹۱	۴-۱-مقدمه.....
۹۲	۴-۲-توصیف اطلاعات مشخصات عمومی پاسخگویان.....
۹۳	۴-۲-۱-جنسیت پاسخگویان.....
۹۳	۴-۲-۲-سن پاسخگویان.....
۹۴	۴-۲-۳-رشته تحصیلی پاسخگویان.....
۹۵	۴-۲-۴-محل تولد پاسخگویان.....
۹۶	۴-۲-۵-گوش، دین و مذهب پاسخگویان.....
۹۷	۴-۲-۶-میزان تحصیلات پدر پاسخگویان.....
۹۸	۴-۲-۷-میزان تحصیلات مادر پاسخگویان.....
۹۹	۴-۲-۸-شغل پدر پاسخگویان.....
۱۰۰	۴-۲-۹-شغل مادر پاسخگویان.....
۱۰۱	۴-۳-توصیف پاسخهای نمونه آماری به سوالات پرسشنامه هوش فرهنگی .....
۱۰۱	۴-۳-۱-نتایج به دست آمده از سوالات مربوط به هوش فرهنگی.....
۱۰۳	۴-۳-۲-توصیف پاسخهای نمونه آماری به سوالات پرسشنامه هویت ایرانی-اسلامی.....
۱۰۴	۴-۳-۳-میزان هوش فرهنگی پاسخگویان.....
۱۰۵	۴-۳-۴-میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد فراشناختی.....
۱۰۶	۴-۳-۵-میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد شناختی.....
۱۰۷	۴-۳-۶-میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد انگیزش.....
۱۰۸	۴-۳-۷-میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد رفتاری.....
۱۰۹	۴-۳-۸-میزان هویت ایرانی-اسلامی پاسخگویان.....
۱۱۰	۴-۳-۹-میزان هویت ایرانی پاسخگویان.....

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱۱	۴-۳-۱۰- میزان هویت اسلامی پاسخگویان.....
۱۱۲	۴-۴- تحلیل داده ها(تجزیه و تحلیل داده ها به ترتیب فرضیه).....
۱۱۲	۴-۴-۱- آزمون فرضیه اصلی تحقیق.....
۱۱۴	۴-۴-۲- آزمون فرضیه فرعی اول تحقیق.....
۱۱۶	۴-۴-۳- آزمون فرضیه فرعی دوم تحقیق.....
۱۱۸	۴-۴-۴- آزمون فرضیه فرعی سوم تحقیق.....
۱۲۰	۴-۴-۵- آزمون فرضیه فرعی چهارم تحقیق.....
۱۲۲	۴-۴-۵- آزمون فرضیه فرعی پنجم تحقیق.....

## فصل پنجم - بحث و نتیجه گیری

۱۲۷	۵-۱- مقدمه.....
۱۲۷	۵-۲- بحث در نتایج.....
۱۲۷	۵-۲-۱- توصیف نتایج سنجش داده های مربوط به پرسشنامه ها.....
۱۲۹	۵-۳- فرضیه های پژوهش.....
۱۳۹	۵-۴- بحث و نتیجه گیری.....
۱۴۰	۵-۵- پیشنهادات.....
۱۴۱	۵-۶- محدودیت ها.....
۱۴۵	فهرست منابع.....

## فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳۵	جدول ۱-۲- رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی و هوش فرهنگی.....
۸۴	جدول ۱-۳- تفکیک جامعه آماری و حجم نمونه بر اساس رشته تحصیلی و جنسیت.....
۸۵	جدول ۲-۳- مولفه‌ها و شاخص‌های هوش فرهنگی.....
۸۶	جدول ۳-۳- مولفه‌ها و شاخص‌های هویت ایرانی - اسلامی.....
۹۲	جدول ۱-۴- توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان.....
۹۳	جدول ۲-۴- توزیع فراوانی سنی پاسخگویان.....
۹۴	جدول ۳-۴- توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان.....
۹۵	جدول ۴-۴- توزیع فراوانی محل تولد پاسخگویان.....
۹۶	جدول ۵-۴- توزیع فراوانی گویش پاسخگویان.....
۹۷	جدول ۶-۴- توزیع فراوانی میزان تحصیلات پدر پاسخگویان.....
۹۸	جدول ۷-۴- توزیع فراوانی میزان تحصیلات مادر پاسخگویان.....
۹۹	جدول ۸-۴- توزیع فراوانی شغل پدر پاسخگویان.....
۱۰۰	جدول ۹-۴- توزیع فراوانی شغل مادر پاسخگویان.....
۱۰۱	جدول ۱۰-۴- توصیف اطلاعات مربوط به سؤالات هوش فرهنگی.....
۱۰۳	جدول ۱۱-۴- توصیف اطلاعات مربوط به سؤالات پرسشنامه هویت ایرانی - اسلامی.....
۱۰۴	جدول ۱۲-۴- توزیع فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان.....
۱۰۵	جدول ۱۳-۴- توزیع فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد فراشناختی.....
۱۰۶	جدول ۱۴-۴- توزیع فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد شناختی.....
۱۰۷	جدول ۱۵-۴- توزیع فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد انگیزش.....
۱۰۸	جدول ۱۶-۴- توزیع فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد رفتاری.....
۱۰۹	جدول ۱۷-۴- توزیع فراوانی میزان هویت ایرانی - اسلامی پاسخگویان.....
۱۱۰	جدول ۱۸-۴- توزیع فراوانی میزان هویت ایرانی پاسخگویان.....
۱۱۱	جدول ۱۹-۴- توزیع فراوانی میزان هویت اسلامی پاسخگویان.....
۱۱۲	جدول ۲۰-۴- ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۱۳	جدول ۲۱-۴- معادله خط رگرسیون.....
۱۱۴	جدول ۲۲-۴- ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۱۵	جدول ۲۳-۴- معادله خط رگرسیون.....

## فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۱۶	جدول ۴-۲۴- ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۱۷	جدول ۴-۲۵- معادله خط رگرسیون.....
۱۱۸	جدول ۴-۲۶- ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۱۹	جدول ۴-۲۷- معادله خط رگرسیون.....
۱۲۰	جدول ۴-۲۸- ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۲۱	جدول ۴-۲۹- معادله خط رگرسیون.....
	جدول ۴-۳۰- مقایسه تفاوت میزان هوش فرهنگی و ابعاد آن و هویت ایرانی-اسلامی دانش آموزان دختر و پسر سال چهارم دوره متوسطه شهر همدان با استفاده از آزمون <i>t-test</i> گروه‌های مستقل.....
۱۲۲	

## فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۳-۱- تفکیک درصدی نمونه انتخابی هر رشته.....	۸۴
نمودار ۴-۱- درصد فراوانی جنسیت پاسخگویان.....	۹۲
نمودار ۴-۲- درصد فراوانی سنی پاسخگویان.....	۹۳
نمودار ۴-۳- درصد فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان.....	۹۴
نمودار ۴-۴- درصد فراوانی محل تولد پاسخگویان.....	۹۵
نمودار ۴-۵- درصد فراوانی گرایش پاسخگویان.....	۹۶
نمودار ۴-۶- درصد فراوانی میزان تحصیلات پدر پاسخگویان.....	۹۷
نمودار ۴-۷- درصد فراوانی میزان تحصیلات مادر پاسخگویان.....	۹۸
نمودار ۴-۸- درصد فراوانی شغل پدر پاسخگویان.....	۹۹
نمودار ۴-۹- درصد فراوانی شغل مادر پاسخگویان.....	۱۰۰
نمودار ۴-۱۰- درصد فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان.....	۱۰۴
نمودار ۴-۱۱- درصد فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد استراتژی.....	۱۰۵
نمودار ۴-۱۲- درصد فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد دانش.....	۱۰۶
نمودار ۴-۱۳- درصد فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد انگیزش.....	۱۰۷
نمودار ۴-۱۴- درصد فراوانی میزان هوش فرهنگی پاسخگویان در بعد رفتاری.....	۱۰۸
نمودار ۴-۱۵- درصد فراوانی میزان هویت ایرانی-اسلامی پاسخگویان.....	۱۰۹
نمودار ۴-۱۶- درصد فراوانی میزان هویت ایرانی پاسخگویان.....	۱۱۰
نمودار ۴-۱۷- درصد فراوانی میزان هویت اسلامی پاسخگویان.....	۱۱۱
نمودار ۴-۱۸- ارتباط بین هوش فرهنگی با هویت ایرانی-اسلامی.....	۱۱۲
نمودار ۴-۱۹- ارتباط بین هوش فرهنگی در بعد شناختی با هویت ایرانی-اسلامی.....	۱۱۳
نمودار ۴-۲۰- ارتباط بین هوش فرهنگی در بعد انگیزشی با هویت ایرانی-اسلامی.....	۱۱۵
نمودار ۴-۲۱- ارتباط بین هوش فرهنگی در بعد رفتاری با هویت ایرانی-اسلامی.....	۱۱۶
نمودار ۴-۲۲- ارتباط بین هوش فرهنگی در بعد فراشناختی با هویت ایرانی-اسلامی.....	۱۱۷

## فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۲۹.....	شکل ۱-۲- مدل چهار بعدی هوش فرهنگی.....
۳۲.....	شکل ۲-۲- ابعاد هوش فرهنگی.....

فصل اول

کلیات پژوهش



هوش براساس رفتار انطباقی و هدفمند تعریف می‌شود. پیازه هوش را پدیده‌ای پویا<sup>۱</sup> می‌داند که از همان بدو تولد باعث سازگاری فرد با محیط می‌شود و ایجاد تعادل<sup>۲</sup> در او می‌نماید (سهرابی و ناصری، ۱۳۹۱: ۳۰). تأکید صورت گرفته بر اهمیت یادگیری از تجربه و سازگاری با محیط هر دو با مفهوم نوظهور هوش فرهنگی<sup>۳</sup> (CQ) ارتباط دارند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۹).

هوش فرهنگی یک قلمرو و یک حوزه جدید از هوش است. گفته می‌شود این مفهوم برگرفته از نظریه هوش‌های چندگانه گاردنر است. ارلی و آنگ هوش فرهنگی را به عنوان قابلیت فرد برای سازگاری موثر با قالب‌های نوین فرهنگی تعریف می‌کنند (ارلی و آنگ<sup>۴</sup>، ۲۰۰۴).

اندیشمندان و پژوهشگران این حوزه هوش فرهنگی را سازه‌ای چند بعدی و عموماً سه یا چهار بعدی می‌دانند. بر اساس تقسیم‌بندی مرکز مطالعات هوش فرهنگی، هوش فرهنگی به چهار بعد فراشناختی (درک تجربیات میان فرهنگی)، شناختی (درک فرد از تشابهات و تفاوت‌های فرهنگی)، انگیزشی (علاقه فرد به آموختن و تعامل با فرهنگ‌های دیگر) و رفتاری (قابلیت فرد برای سازگاری با رفتارهای کلامی و غیر کلامی در تعاملات فرهنگی) تقسیم می‌شود (حسینی نسب، قادری، ۱۳۹۰: ۳۱).

بحث از هویت یکی از اساسی‌ترین و جدیدترین مباحث عصر مدرن و پسا مدرن می‌باشد که پس از رنسانس پدید آمده است (میلر<sup>۵</sup>، ۱۹۹۵). اهمیت این موضوع در عصر کنونی که با مقتضیات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ویژه‌ای روبه روست، توجه بسیاری از اندیشمندان و پژوهشگران رشته‌های مختلف را به خود معطوف داشته و مبحث هویت را به صورت مقوله‌ای بین رشته‌ای درآورده است (خدایار، ۱۳۸۶). هویت انواع مختلفی دارد. یکی از جامع‌ترین بخش‌های هویت جمعی، هویت ملی است که نیاز به آن و احساس تعلق، وفاداری و گرایش به سمت آن از ضرورت‌های انکارناپذیر در هر جامعه‌ای است. امروزه این مفهوم به قدری اهمیت پیدا کرده است که برخی از اندیشمندان، هویت ملی را زیر بنای تمامی انواع دیگر هویت‌ها می‌دانند (پول<sup>۶</sup>، ۲۰۰۳).

ملت ایران با سابقه‌ی تمدنی سه هزار ساله، دارای ریشه‌های فرهنگی و هویتی عمیقی است و ورود اسلام به ایران، نه تنها آنها را از بین نبرد، بلکه با تلفیق برخی مولفه‌های هویت ایرانی با مبانی الهی اسلام،

- 
1. Dynamic
  2. Equilibration

۳. لازم به توضیح است که اگرچه عبارت هوش فرهنگی در لاتین با *Cultural Intelligence* مترادف و هم معنی می‌باشد ولی مرکز تحقیقات هوش فرهنگی در آمریکا و نیز محققان و صاحب‌نظران این حوزه به طور متداول از واژه CQ که مخفف عبارت *Cultural Quotient* می‌باشد استفاده می‌کنند. بنابراین با توجه به این نکته در این پژوهش نیز CQ ملاک قرار گرفته و به کار خواهد رفت.

4. Earley & Ang
5. Miller
6. Poole

هویت مستحکم‌تری برای ایران ایجاد کرد، و ما الان برای حفظ هویت خود، باید هر دو بعد هویت ملی و دینی ایران را پاس بداریم (نقیب‌زاده، ۱۳۸۳).

آموزش و پرورش به عنوان بستر توسعه انسانی اصلی‌ترین نهادی است که وظیفه درونی کردن ارزشها و اصول حاکم بر جامعه را بر عهده دارد. دورکیم معتقد بود آموزش و پرورش اساساً سازوکاری است که جامعه از طریق آن «بزرگسال آرمانی» خود را تولید می‌کند (شارع پور، ۱۳۸۹: ۱۶).

تعلیم و تربیت هم به مقولاتی چون فرهنگ و هویت مربوط می‌شود و هم به شدت تحت تاثیر تحولات بوجود آمده در عرصه ارتباطات، اطلاعات و تکنولوژی قرار دارد. بنابراین هرچا سخن از فرهنگ و هویت و چالشهای پیش روی آن می‌رود، تعلیم و تربیت و نقشهایی که در این زمینه دارد، خودبخود مطرح می‌شود (سجادی، ۱۳۸۴). بنابراین در این پژوهش رابطه‌ی بین هوش فرهنگی و ابعاد چهار گانه‌ی فراشناختی، شناختی، انگیزشی و رفتاری آن با هویت ملی و دینی که تجلی‌گر هویت جمعی ایرانیان در دنیای کنونی است، تحت عنوان هویت ایرانی - اسلامی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

## ۱-۲ - بیان مسأله

اگرچه بهره هوشی (*Intelligence Quotient*) از سال‌های دور مورد توجه روانشناسان قرار داشته اما ابعاد جدید هوش مانند هوش عاطفی و هوش فرهنگی تنها در سالهای اخیر مورد بحث و بررسی قرار گرفته اند (نائیجی و عباسعلی‌زاده، ۱۳۸۶). طرح بحث هوش فرهنگی ناشی از نیازهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی در نظام جهانی در عصر حاضر بوده است (لیورمور<sup>۱</sup>، ۲۰۱۰).

گروه‌ها و فرهنگ‌های بشری در طول تاریخ، پیوسته و به شیوه‌های گوناگون راه به درون یکدیگر می‌برده‌اند ولی امروزه این در هم آمیختگی و هم‌پوشانی روندی سریع‌تر، تاثیرگذارتر و آشکارتر از پیش گرفته و می‌گیرد (حمد<sup>۲</sup>، ۱۳۸۳: ۲۰).

سازمان اسلامی، آموزشی، علمی و فرهنگی وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی (آی‌سی‌اس‌کو) در اجلاس وزرای فرهنگ کشورهای اسلامی که در آذرماه ۱۳۸۳ (دسامبر ۲۰۰۴) در الجزایر تشکیل شد، ضمن به رسمیت شناختن همه فرهنگ‌ها، با تصویب بیانیه‌ای بر مقوله تنوع فرهنگی و همچنین ضرورت تعامل فعال با دیگر تمدن‌ها تاکید کرده است. همزیستی مسالمت‌آمیز، همکاری‌های مشترک، حمایت از نظام حقوق فرهنگی ملت‌ها، احترام متقابل به عوامل و اجزای فرهنگی و تمدنی به عنوان پیش شرط گفت و گوی متعادل و سازنده بین ملت‌ها و فرهنگ‌ها در جهت تحقق اهداف جهانی بشریت به عنوان جایگزین منحصر به فرد فرهنگ رایج خشونت و سیاست محروم‌سازی دیگران، از عناصر مهم مورد تاکید در این بیانیه است. همچنین در این بیانیه به ضرورت برداشت صحیح از حقوق بشر، فرهنگ عدالت و صلح نیز

---

1.Livermore  
2.Hamad

تاکید شده است. برقراری صلح نیز جز از راه احترام و رعایت حقوق بشر برای صیانت از هویت‌ها، فرهنگ‌ها و تمدن‌های مربوط به عزم و اراده واقعی و جمعی به همزیستی براساس ارزش‌های مشترک انسانی میسر نخواهد بود. بنابراین تنوع فرهنگی ثروت عظیمی است که نباید موجب ناسازگاری، تنش و طرد دیگران گردد، بلکه باید وسیله‌ای برای گسترش چشم‌انداز همکاری‌های مشترک، ایجاد سازگاری، آشتی و همچنین کاهش اختلاف و رفع مسالمت‌آمیز تضادها باشد. و راهکار پویایی دایمی هر تمدن هم‌دربقراری تعامل و داشتن قدرت‌جذب و دفع صحیح است (لیورمور، ۲۰۱۰/۱۳۹۰: ۲۰ - ۲۱).

هوش فرهنگی ارتباط بسیار زیادی با مقوله درک تنوع فرهنگی و ضرورت تعامل فعال با دیگر تمدن‌ها در جریان ارتباطات بین فرهنگی دارد. کسی که دارای هوش فرهنگی بالایی است می‌تواند از شباهت‌ها به نحو صحیح استفاده نمود، و تفاوت‌ها را در راستای موفقیت‌ها بکارگیرد. این افراد قادرند به آسانی اختلاف‌ها را رفع نموده و نوعی سینرژی (همافزایی) فرهنگی را به وجود آورند. این سینرژی نوعی همافزایی برای حل مسایل، کسب دیدگاه‌های نوین و افزایش علاقه مندیها و متنوعات مختلف می‌باشد. (انگ و ریو<sup>۱</sup>، ۲۰۰۵)

نکته حائز اهمیت این است که در کنار روش‌های گوناگونی که توسط محققان برای سازگاری و تطابق در روابط میان فرهنگی مطرح شده است، توصیه‌هایی هم برای اجتناب جوانان از جذب کامل در فرهنگ‌های دیگر و تذکراتی درباره‌ی حفظ هویت و فرهنگ خودی ارائه شده است. به عنوان مثال توماس<sup>۲</sup> و اینکسون<sup>۳</sup> متذکر شده‌اند که افراد جوان برای اجتناب از جذب کامل در فرهنگ جدید، نیاز به راهنمایی دارند و لازم است به آنان آموزش‌های لازم در این خصوص ارائه شود. هدف اصلی هوش فرهنگی توانایی در تعامل و پاسخگویی به موقعیت‌های فرهنگی مختلف، بدون از دست دادن هویت ملی است (مظاهری، ۱۳۹۰).

نظریه‌های زیادی اهمیت انعطاف‌پذیری هویت را در تاثیرگذاری ارتباطات میان فرهنگی متذکر شده‌اند. برای مثال کولیر و توماس<sup>۴</sup> (۱۹۸۸) بر گفتگوی هویتی به عنوان کلیدی در توانایی ارتباطات میان فرهنگی تاکید کرده‌اند. تینگ - تومی و کورگی<sup>۵</sup> ۱۹۹۸ نیز به نکته مشابهی اشاره کرده‌اند که گفت و گوهای رو در رو را به طور کلی به عنوان کنش‌های اصلی ارتباطات درون فرهنگی و به طور خاص توانایی ارتباط میان فرهنگی نامیده‌اند. (سعیدی، ۱۳۹۰: ۱۲۸) به نظر هافستد<sup>۶</sup> مهمترین مهارت برای بقاء در جهان چند فرهنگی، ابتدا شناخت و درک ارزش‌های فرهنگی خود است (و اینکه چرا کسی نیاز به

---

1 . Ang & Reo  
2.Thomas  
3.Inkson  
4 .Collier & Thomas  
5.Ting-Toomey& Kurogi  
6.Hofstede

هویت ملی خود دارد) و دوم شناخت ارزش‌های فرهنگی کسانی است که فرد قصد همکاری با آن‌ها را دارد (هافستد، ۱۳۸۸/۱۹۹۷: ۳۴۸).

با عنایت به آنچه گذشت در دنیایی که عبور از مرزها کاری عادی و ساده شده است. داشتن هوش فرهنگی یک نیاز حیاتی برای همه افراد است. چنانکه افراد موفق رمز برخورد با فرهنگ‌های گوناگون ملی، فراملی و سازمانی را به خوبی می‌آموزند و از آموزه‌های خود نهایت استفاده را می‌برند (تاوان سنگ، ۲۰۰۴). ایران جامعه‌ای است با تنوع فرهنگی و نیاز به وفاق و انسجام و دستیابی به هویت منسجم دارد. از این رو، شناخت سطوح، مولفه‌ها، چالش‌ها و فرصت‌های هویت ملی و به ویژه خصوصیات که سبب تسهیل همزیستی و همگرایی و به تبع آن تقویت همبستگی ملی می‌شود، اهمیت اساسی دارد (اسلامی، ۱۳۸۷: ۲).

انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان بر بازنمایی موضوعاتی نظیر هویت، نژاد و قومیت و مرتبط کردن آن با تعلیم و تربیت تاکید می‌ورزند (مک کارتی<sup>۱</sup>، ۱۹۹۳: ۱۱۲). در اهداف کلی دوره متوسطه نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مصوب شورای عالی آموزش و پرورش نیز این موضوع مورد تاکید بوده است. نزدیک به ۳۴ بند مربوط به هویت دینی و ۲۰ مورد مربوط به هویت ملی و ۱۸ مورد مربوط به هویت شخصی می‌باشد (پورزارعیان، ۱۳۸۹).

مطالعات انجام شده توسط لایوه<sup>۲</sup> در سال ۱۹۷۶ که بر روی نوجوانان دختر و پسر دبیرستانی ۱۵ تا ۱۸ ساله انجام شد با افزایش سن افزایش شکل‌گیری هویت را نشان داد. میلمن نیز در سال ۱۹۷۷ شکل‌گیری هویت را در پنج گروه سنی پسران در سنین ۱۲، ۱۵، ۱۸، ۲۱ و ۲۴ سال مورد مطالعه قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که بیشترین تغییرات هویتی بین ۲۱ تا ۲۴ سالگی مشاهده گردید (مارسیا، ۱۹۸۰). مروری بر مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که اکثر کارهای انجام شده روی شکل‌گیری هویت مربوط به دوران آخر نوجوانی - یعنی سالهای دبیرستان می‌شود. پس از سن ۱۵-۱۸ سالگی نوجوانان بررسی در مورد امکانات مناسب با تعهدات شان را افزایش می‌دهند به نظر می‌رسد که هویت در سنین ۱۸ تا ۲۱ سالگی شکل می‌گیرد (آدامز، ۱۹۹۲/ ۱۳۸۰).

براین اساس در این پژوهش با تاکید بر مدلی که برای هوش فرهنگی چهار بعد مستقل و در عین حال مرتبط قائل شده است، رابطه بین ابعاد استراتژی، دانش، انگیزش و رفتار هوش فرهنگی با هویت ایرانی - اسلامی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. با توجه به مباحث بالا این پژوهش در صدد این است که آیا بین هوش فرهنگی و هویت ایرانی - اسلامی رابطه وجود دارد؟

---

1. Cameron Mccarthy  
2 . Lavyh